

EEN NIEUWE VONDST VAN DRIJVENDE EGELSKOP (*SPARGANIUM ANGUSTIFOLIUM* MICHX.) IN LIMBURG

G.M.T. Peeters, Henri Tijssenstraat 17, 6042 BV Roermond
J.H.J. Klinckenberg, Weverstraat 5, 6101 GZ Echt

Tijdens een excursie van de Plantenstudiegroep naar de Meinweg op 17 augustus 2002 werd de omgeving van de Steenheuvel en Op den Bosch bezocht. Bij het inventariseren van twee kleine vennetjes viel ons hier een wel erg smalbladige egelskop (*Sparganium spec.*) op. Na enige aarzeling bleek dat het hier om een voor Limburg heel bijzondere soort ging, namelijk de Drijvende egelskop (*Sparganium angustifolium* Michx.). In dit artikel volgt een beschrijving van deze nieuwe vindplaatsen, en wordt kort ingegaan op herkenning, verspreiding en ecologie van de Drijvende egelskop.

DETERMINATIE

Op beide vindplaatsen trok de soort het eerst onze aandacht door de lange, lintvormige, op het water liggende bladeren. De drijvende bladen waren opvallend smal, aan de bovenkant afgeplat, aan de onderzijde min of meer rond. De boven water uitstekende, onvertakte bloeistengels met een uit enkele hoofdjes bestaande bloeiwijze maakten snel duidelijk dat we hier met een egelskop (*Sparganium spec.*) te maken hadden.

De onvertakte bloeistengels sloten de Grote egelskop (*Sparganium erectum*) met z'n kenmerkende vertakte bloeistengels meteen uit. Het kleine aantal bloemhoofdjes en de smalle bladen deden ons even denken aan de Kleinste egelskop (*Sparganium natans*) maar deze soort heeft kenmerkende tweezijdig afgeplatte bladen terwijl de bladen bij de gevonden planten één platte en één convexe zijde hadden.

Waarmee de keus werd teruggebracht tot twee soorten: de Kleine egelskop (*Sparganium emersum*) of de Drijvende egelskop (*Sparganium angustifolium*). In het veld kwamen we met de gebruikte flora (VAN DER MEIJDEN, 1996) in eerste instantie niet verder. We hadden bij het Steenheuvelden slechts uitgebloeide planten gevonden en de uitsluitende kenmerken die betrekking hebben op de lengtes van stempel en helmknop-

pen konden we dus niet vaststellen. Formaat en aantal bloemhoofdjes wezen weliswaar op Drijvende egelskop, maar de voor deze soort genoemde brede vliezige rand aan de voet van de onderste schutbladen was niet te zien. Bij het Ven Op den Bosch vonden we wel bloeiende planten. Aan deze planten waren de genoemde kenmerken van stempel en helmknoppen wél te zien en daarmee werd ons vermoeden bevestigd. Ook was hier de eerder genoemde brede vliezige rand aan de voet van de onderste schutbladen duidelijk te zien (figuur 1); deze vergaat blijkbaar geleidelijk en is tenslotte niet meer zichtbaar.

FIGUUR 1
Drijvende egelskop
(*Sparganium angustifolium*), verzameld op 17 augustus 2002 in het Ven Op den Bosch. Duidelijk zichtbaar is de brede vliezige rand aan de voet van de onderste schutbladen (foto: J. Klinckenberg).

TABEL I

Vegetatieopnamen van de twee vindplaatsen van Drijvende egelskop (*Sparganium angustifolium*) in het Meinweggebied (schaal Braun-Blanquet).

Locatie	Steinheuvelden	Ven Op den Bosch	
Ax	206,55	206,49	
Ay	352,26	352,10	
Datum	23-8-2002	17-8-2002	
Oppervlakte (m ²)	2 x 2	2 x 2	
Waterdiepte (cm)	50	30	
Bedekking kruidlaag (%)	40	30	
Bedekking moslaag (%)	0	0	
Aantal soorten	5	6	
<i>Sparganium angustifolium</i>	+	+	Drijvende egelskop
<i>Juncus bulbosus</i>	1	1	Knolrus
<i>Glyceria fluitans</i>	+	+	Mannagras
<i>Potamogeton natans</i>	2b	.	Drijvend fonteinkruid
<i>Nymphaea alba</i>	2b	.	Witte waterlelie
<i>Potamogeton polygonifolius</i>	.	2b	Duizendknoop fonteinkruid
<i>Utricularia minor</i>	.	+	Klein blaasjeskruid
<i>Carex rostrata</i>	.	+	Snavelzegge
<i>Sphagnum spec.</i>	(+)	(+)	veenmos

DRIJVENDE EGELSKOP

De Drijvende egelskop komt voornamelijk voor als waterplant en vormt dan zwevende stengels en ondergedoken of meestal drijvende, tot wel een meter lange bladeren. Als opgerichte oeverplant blijft hij laag. De bladeren zijn 2 - 6 mm breed, van boven vlak en van onderen gewelfd. De bloeiwijze bevat meestal twee of drie van elkaar verwijderde vrouwelijke hoofdjes waarvan de aanhechtingsplaats duidelijk boven de oksel van het schutblad ligt. De helmraden zijn 4-6 mm lang. Het onderste schutblad is tot twee maal zo lang als de gehele bloeiwijze. Bij in het water groeiende planten buigen de lange onderste schutbladen zich vaak terug naar het wateroppervlak, waarop het bovenste deel blijft drijven. Aan de top van de bloeiwijze bevinden zich twee of drie dicht opeen zittende mannelijke hoofdjes. Voor en tijdens de bloei zijn ze witgeel van kleur. De stempel is lancetvormig en tot ongeveer 1 mm lang. De Drijvende egelskop kan verward worden met de Kleine egelskop, hoewel deze veelal in alle delen wat groter is uitgevallen en meer bloemhoofdjes telt. Bij twijfel is de lengte van helmraden en stempel van essentieel belang. Deze meten bij de laatste soort respectievelijk 6-8 mm en minstens 1,5 mm. In vegetatieve toestand moet de dwarse doorsnede van de bladeren uitkomst geven: bij de Drijvende egelskop zijn de bladeren platbol, bij de Kleine egelskop aan de onderzijde gekield. Daarnaast is het biotoop van beide soorten duidelijk verschillend: de Drijvende egelskop heeft een voorkeur voor voedselarme wateren, de Kleine egelskop daarentegen voor voedselrijke wateren. In vergelijkbaar biotoop als de Drijvende

egelskop is de Kleinste egelskop te verwachten. De bladeren van deze soort zijn echter niet platbol maar plat. Daarnaast zitten bij deze soort de vrouwelijke hoofdjes aangehecht in de oksels van de schutbladeren, die hoogstens zo lang zijn als de bloeiwijze en niet tot wel twee maal zo lang als bij de Drijvende egelskop het geval is (figuur 1).

STEENHEUVEL EN OP DEN BOSCH

De gebieden Steenheuvel en Op den Bosch zijn gelegen in het natuurreservaat Meinweg in de gemeente Roerdalen. Ze zijn gesitueerd op het middenteras, ten noorden van de buiten gebruik gestelde goederenspoorlijn tussen Roermond en Dalheim (IJzeren Rijn). De bodem bestaat voornamelijk uit goed doorlatende, al dan niet grindhoudende zanden. Het gebied is derhalve erg droog. Alleen het aan de voet van de Meinwegbreuk gelegen heideveld van Op den Bosch, het zogenaamde Gagelveld, is door het voorkomen van lokale kwel deels vochtiger. Evenals het overige Meinweggebied bestond de vegetatie aan het begin van de vorige eeuw voornamelijk uit heide. In de dertiger jaren van de vorige eeuw is het gebied grotendeels herbebost. Hierbij overheersen naaldhoutaanplanten met name van Grove den (*Pinus sylvestris*). De Steenheuvel is daarentegen voornamelijk begroeid met doorgesloten eiken-hakhout. Het voorkomen van heidevegetaties is hier sinds voornoemde herbebosting beperkt tot het Gagelveld. Met uitzondering van het ten zuiden van de spoorlijn gelegen Elvermersven komt open water in het gebied alleen voor in de vorm

van een aantal kleine, geheel door naaldbossen omgeven venntjes en poeltjes. Het Steinheuvelden of Ven Steenheuvelweg en het Ven Op den Bosch of Sphagnumven zijn hiervan nog de grootste.

OMSCHRIJVING VAN DE GROEIPLAATSEN

De Drijvende egelskop is in 2002 zowel in het Steinheuvelden als in het Ven Op den Bosch aangetroffen.

Het Steinheuvelden wordt door HERMANS (1992) gekarakteriseerd als een gegraven, eutrofe bospoel. In 1997-1998 zijn hier ingrijpende herstelmaatregelen uitgevoerd waarbij de sliblaag en grote delen van de door Pitrus (*Juncus effusus*) gedomineerde oevervegetaties zijn verwijderd (mededeling E. de Jong). De veelal steil aflopende oevers zijn nog steeds merendeels begroeid met Pitrus maar lokaal komen op smalle droogvallende oeverdelen soorten als Trekrus (*Juncus squarrosus*) en Kleine zonnedauw (*Drosera intermedia*) voor. Centraal in het ven bevindt zich een drijftil van Snavelzegge (*Carex rostrata*) en Pitrus. Ook groeit hier Wateraardbei (*Potentilla palustris*). Nabij de zuidoever groeit een ijle vegetatie van Draadzegge (*Carex lasiocarpa*). Het aspect van de watervegetatie wordt bepaald door Witte waterlelie (*Nymphaea alba*) en Drijvend fonteinkruid (*Potamogeton natans*), met langs de oever plaatselijk veel Mannagras (*Glyceria fluitans*). In het noordelijk deel van het ven, nabij de oever, bevindt zich de eerste groeiplaats van Drijvende egelskop. Er zijn circa 30 planten geteld. De vegetatie (zie tabel I, opname 1) kan worden beschouwd als een derivaatgemeenschap van Witte waterlelie (*DG Nymphaea alba-[Scheuchzerieta]*), hoewel behalve Drijvende egelskop slechts Knolrus (*Juncus bulbosus*) wijst op verwantschap met de Klasse der hoogveenslenken (*Scheuchzerieta*). Weliswaar staat de Drijvende egelskop te boek als een transgrediërende kensoort van de tot deze klasse behorende Waterveenmos-associatie (*Sphagnetum cuspidato-obesi*) (SCHAMINÉE *et al.*, 1995a), maar door het (vrijwel) ontbreken van veenmossen en de afwezigheid van andere kensoorten in de opname is hiervan toch geen sprake. Het relatief grote aandeel van Drijvend fonteinkruid duidt op een overgang naar de Fonteinkruidentklasse (*Potametea*), mogelijk samenhangend met enige verder door Mannagras geïndiceerde eutrofiëring van het water.

De tweede groeiplaats van Drijvende egelskop is aangetroffen in het Ven Op den Bosch. Dit ven wordt door HERMANS (1992) omschreven als een meso-oligotroof ven. Een groot deel van dit ven is verland door een veenmos-drijftil. Verspreid komen soorten voor die gebonden zijn aan oligo- tot mesotrofe omstandigheden, zoals Veenpluis (*Eriophorum angustifolium*), Draadzegge, Wateraardbei en Waterdriehblad (*Menyanthes trifoliata*). Het aspect wordt echter grotendeels bepaald door Pijpenstrootje (*Molinea caerulea*), Pitrus en plaatselijk veel opslag van onder andere Grove den en Sporkehout (*Rhamnus frangula*). De lokale aanwezigheid van Grote lisdodde (*Typha latifolia*) en Mannagras duidt op eutrofiëring, deels direct samenhangend met de aanwezige zoelplekken van Wilde zwijnen (*Sus scrofa*). Om open water te behouden zijn in 1997-1998 in het zuidwestelijk deel van het ven delen van de drijftil verwijderd (mededeling E. de Jong). Het aspect van het open water wordt bepaald door Duizendknoopfontein-kruid (*Potamogeton polygonifolius*) terwijl submers een ijle vegetatie van vooral Knolrus en Klein blaasjeskruid (*Utricularia minor*) groeit. Langs de oever zijn hier circa 20 exemplaren van de Drijvende egelskop aangetroffen. De met opname 2 (tabel 1) beschreven vegetatie wordt gedomineerd door Duizendknoopfontein-kruid, dat als kensoort van de Oeverkruidklasse (*Littorelletea*) wordt beschouwd (SCHAMINÉE *et al.*, 1995b). De eveneens in de opname aanwezige soorten Knolrus en Klein blaasjeskruid zijn differentiërend voor de Klasse der Hoogveenslenken én de Oeverkruid-klasse. Er is hier sprake van een Rompgemeenschap van Duizendknoopfontein-kruid (*RG Potamogeton polygonifolius*-[*Littorelletea*]). Dit wijst op de aanwezigheid van kwel van voedselarm, zwak zuur grondwater (SCHAMINÉE *et al.*, 1995b). Ook hier is echter de vermesingsindicator Mannagras aanwezig.

VOORKOMEN IN LIMBURG

In Europa ligt het zwaartepunt van de verspreiding van de Drijvende egelskop in het noorden en noordwesten. In Nederland is de soort nabij haar zuidwestelijke areaalgrens vanouds een zeldzame verschijning (VANDER VOO, 1965; WEEDA *et al.*, 1994). Het meest nog is ze aangetroffen in de noordelijke helft van het land, met een concentratie van vindplaatsen in West-Drenthe (HEUKELS, 1985; WEEDA *et al.*, 1994). In Zuid-Nederland gold ze als verdwenen sinds 1961 (WEEDA *et al.*,

2000), in 1998 is ze echter door Piet van den Munckhof teruggevonden in een ven bij Valkenswaard. In België komt de soort nog zeer zeldzaam voor in de Kempen (LAMBIGNON *et al.*, 1998), terwijl de dichtstbijzijnde vindplaatsen in Duitsland, westelijk van de Rijn ter hoogte van Keulen, al voor 1950 zijn verdwenen (HAEUPLER & SCHÖNFELDER, 1988).

In Limburg is de Drijvende egelskop voor zover bekend altijd uitermate zeldzaam geweest. HEUKELS (1985) vermeldt de soort uit één uurhok in de omgeving van Milsbeek in Noord-Limburg en drie uurhokken in de omgeving van Weert en de Peel. De Drijvende egelskop kwam medio negentiende eeuw voor in het Koningsveen bij Milsbeek (VANDER VOO, 1973). Volgens VAN DER VOO (1973) is de soort vroeger (jaar onbekend) aangetroffen "Tussen Tungelrooi en Weert (Moeselpeel)" en in 1931 in de Banen; daar werd ze in 1942 niet meer teruggevonden. Niet door Nederlandse auteurs genoemd zijn de opgaven van HÖPPNER (1926) die de Drijvende egelskop vermeldt voor één of meer heidevennen ("Heideseen") in de Maasduinen tussen Velden en Genneep. Al deze opgaven hebben betrekking op de periode voor 1950. Na 1950 zijn uit deze gebieden geen waarnemingen van de Drijvende egelskop bekend en lijkt de soort verdwenen te zijn uit onze provincie¹. De soort wordt op de 'Limburgse Rode Lijst' (CORTENRAAD & MULDER, 1998) dan ook aangemerkt als 'uitgestorven voor 1950'.

HERKOMST

De Drijvende egelskop is niet eerder in het Meinweggegebied aangetroffen. Het verschijnen van de soort hangt vaak samen met een lichte verstoring in de vorm van eutrofiëring, veelal als gevolg van menselijk activiteit (o.a. VAN DER VOO, 1965). Het verschijnen in het Meinweggegebied is dan waarschijnlijk terug te voeren op de uitgevoerde herstelmaatregelen aan de twee hier beschreven vennen in de jaren negentig van de vorige eeuw. Hoe de soort het gebied heeft bereikt is niet met zekerheid te zeggen. De zaden van egelskop-soorten ontwikkelen zich in een steenvrucht en natuurlijke verspreiding vindt plaats via water of inwendig via dieren (BOUMAN *et al.*, 2000). In verband met de te overbruggen afstanden zal aan vogels moeten worden gedacht. Daarnaast is het denkbaar dat zaad via mens of machine het gebied heeft bereikt. Dat er sprake is van opzettelijke verbreiding door de mens lijkt

weinig aannemelijk.

DANKWOORD

We willen Piet van den Munckhof bedanken die uit zijn archief een hoop informatie over de Drijvende egelskop en de hier beschreven vennen wist op te diepen.

SUMMARY

A NEW LOCATION FOR FLOATING BUR-REED (*SPARGANIUM ANGUSTIFOLIUM* MICHX.) IN LIMBURG

This contribution reports on a new location for Floating bur-reed (*Sparganium angustifolium*) in two small pools in the Meinweg area. The species was considered to be extinct in the province of Limburg for more than 50 years. The new locations are briefly described and some comments are made on the field characteristics, distribution and ecology of Floating bur-reed.

NOOT

¹ In het waarnemingenbestand van het Genootschap bevinden zich twee recente opgaven van de Drijvende egelskop: een opgave uit 1991 uit de omgeving van Echt (atlasblok 60-23-11) is onjuist wegens verwarring met Kleine egelskop (mededeling T. Mulder); een opgave uit 1989 in een zandgroeve bij Brempt, juist over de Duitse grens bij Landgoed de Hamert (atlasblok 52-27-12) bleek bij navraag bij de waarnemer niet met zekerheid op deze soort betrekking te hebben (mededeling J. Buys).

LITERATUUR

- BOUMAN, F., D. BOESEWINKEL, R. BREGMAN, N. DEVENTE & G. OOSTERMEIJER, 2000. Verspreiding van zaden. KNNV Uitgeverij, Utrecht.
- CORTENRAAD, J. & T. MULDER, 1998. Actualisering van de lijst van bedreigde planten in Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 87(7): 161-170.
- HAEUPLER, H. & P. SCHÖNFELDER, 1988. Atlas der Farn- und Blütenpflanzen der Bundesrepublik Deutschland. Ulmer, Stuttgart.
- HERMANS, J.T., 1992. De libellen van de Nederlandse en Duitse Meinweg (Odonata). Stichting Natuurpublicaties Limburg, Maastricht.
- HEUKELS, P., 1985. Drijvende egelskop. In: Mennema, J., A.J. Quené-Boterenbrood & C.L. Plate, 1985. Atlas van de Nederlandse flora 2. Zeldzame en vrij zeldzame planten. Bohn, Scheltema & Holkema, Utrecht.
- HÖPPNER, H., 1926. Hydrobiologische Untersuchungen an niederheinischen Gewässern. III. Die Phanerogamenflora der Seen und Teiche des unteren Niederrheins. Archiv für Hydrobiologie 17: 117-158.
- LAMBIGNON, J., J.-E. DE LANGHE, L. DELVOSALLE & J. DUVIGNEAUD, 1988. Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden. Derde druk. Nationale plantentuin van België, Meise.
- MEIJDEN, R. VAN DER, 1996. Heukels' Flora van Nederland. Tweeëntwintigste druk. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- SCHAMINÉE, J.H.J., V. WESTHOFF & E.J. WEEDA, 1995a.

Scheuchzeriëtae. In: J.H.J. Schaminée, E.J. Weeda & V. Westhoff. De vegetatie van Nederland. Deel 2. Plantengemeenschappen van wateren, moerassen en natte heiden. Opulus Press, Uppsala/Leiden: 263-286.

SCHAMINÉE, J.H.J., G.H.P. ARTS & V. WESTHOFF, 1995b. Littorelletea. In: J.H.J. Schaminée, E.J. Weeda & V. Westhoff. De vegetatie van Nederland. Deel 2. Planten-

gemeenschappen van wateren, moerassen en natte heiden. Opulus Press, Uppsala/Leiden: 109-138.

VOO, E.E. VAN DER, 1965. De Drijvende egelskop. De Levende Natuur 68(1): 2-10.

VOO, E.E. VAN DER, 1973. Areal, milieu en sociologie van *Sparganium angustifolium* Michaux. Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum.

WEEDA, E.J., J.H.J. SCHAMINÉE & L. VAN DUUREN, 2000. Atlas van plantengemeenschappen in Nederlanden. Deel 1: Wateren, moerassen en natte heiden. KNNV-Uitgeverij, Utrecht.

WEEDA, E.J., R. WESTRA, CH. WESTRA & T. WESTRA, 1994. Nederlandse oecologische Flora. Wilde planten en hun relaties 5. IVN, Amsterdam.

R E C E N T V E R S C H E N E N

DUUREN L. VAN, G.J. EGGINK, J. KALKHOVEN, J. NOTENBOOM & A.J. VAN STRIEN (RED.), 2003. Natuurcompendium 2003. Natuur in cijfers. 494 pp. (inclusief cd-rom). CBS, Voorburg/RIVM, Bilthoven/Stichting DLO, Wageningen. U kunt het boek met cd-rom bestellen bij: KNNV-uitgeverij, Postbus 19320, 3501 DH Utrecht (tel. 030-2333544) voor € 9,95. Het Natuurcompendium is ook op het internet verschenen (www.natuurcompendium.nl) en wordt daar, tezamen met het Milieucompendium, regelmatig geactualiseerd.

Het Natuurcompendium bevat feiten en cijfers over de ontwikkeling van de Nederlandse natuur. Met behulp van tabellen, grafieken, kaarten en toelichtende teksten wordt de toestand van planten, dieren en landschappen beschreven en wordt informatie gegeven

over het gebruik en de beleving van de natuur en het natuurbeleid. De ontwikkelingen worden beschreven aan de hand van een aantal indicatoren. Het streven is dat alle indicatoren samen een goed beeld gaan geven van belangrijke ontwikkelingen in de natuur en het natuurbeleid. Het is de bedoeling om de indicatoren regelmatig te actualiseren. Er wordt onder meer ingegaan op de soortenrijkdom en de veranderingen hierin. Daarbij is aandacht voor de aantalontwikkeling van soorten, herintroducties en het voorkomen van exoten en plaagsoorten. Verder is aandacht voor verzuring, versnippering, vermessing, verdroging, de invloed van milieugevaarlijke stoffen en klimaatverandering en wordt ingegaan op de ontwikkeling van ecosystemen en het landschap en bodemgebruik. Op de bijgeleverde cd-rom staan van vrijwel alle in Nederland voorkomende soorten de wettelijke status, gegevens over zeldzaamheid en verspreiding, en de relatie met hun leefgebied.

BOEREN, J., H. VAN BUGGENUM, J. HERMANS, W. JANSEN, R. KLEUKERS & H. VAN KUIJK, 2003. Werkatlas Sprinkhanen en Krekels van Limburg. 44 pp. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht/EIS-Nederland, Leiden. Meer informatie is te verkrijgen bij het bureau van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg (e-mail: bureau@nhgl.org, tel. 0475-386470). Het rapport ligt ook ter inzage bij het bureau en in de bibliotheek van het Natuurhistorisch Museum Maastricht. In 2002 is de Sprinkhanenwerkgroep van het Na-

tuurhistorisch Genootschap en EIS-Nederland begonnen met het Atlasproject Sprinkhanen en Krekels van Limburg. Het doel is om de provincie zo volledig mogelijk te inventariseren op basis van kilometerhokken. Een eerste product van de werkgroep is de werkatlas. In de inleiding wordt het project kort beschreven en wordt onder meer verteld hoe u een bijdrage kunt leveren. Het project is met name gericht op kilometerhokken die niet of slecht onderzocht zijn. Deze liggen vooral buiten de grote natuurgebieden. Op een overzichtskaart staat aangegeven van welke kilometerhokken gegevens beschikbaar zijn (1990-2002). Het hoogste soortenaantal is tot nu toe gevonden op de Hamert en de Meinweg. Ook bevat de atlas informatie over determinatiesleutels, de wijze van inventariseren, en literatuur. Het grootste deel betreft echter de beschrijving van de in Limburg gevonden soorten. Per soort is een verspreidingskaartje opgenomen en worden habitat en verspreiding in Nederland en Limburg beschreven. Ook staat de zeldzaamheid vermeld en waar je het beste kunt gaan zoeken. Achter in het rapport volgt een beschrijving van verdwenen, te verwachten en geïntroduceerde soorten.

RIJKSWATERSTAAT DIRECTIE LIMBURG, MAASTRICHT/RIZA, LELYSTAD. Welkom bij EHM. Ecologisch Herstel Maas online, maart 2003. 21 april 2003. <http://www.ecologisch-herstel-maas.nl>. "Ecologisch Herstel Maas" is een onderzoeksproject van RWS Directie Limburg in samenwerking met het RIZA. Doel van het project is kennis te vergaren over het ecosysteem de Maas ter ondersteuning van het beleid en beheer van deze rivier. Sinds 1992 zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd met een breed scala van onderwerpen, variërend van ecologie, hydrologie, morfologie en water- en waterbodemequaliteit tot gebiedsspecifieke studies en ecologisch referentiestudies. De resultaten van deze studies worden gepresenteerd in een rapportenserie, die veelal ook in deze rubriek zijn besproken. Nu is ook een internetpagina gemaakt om meer bekendheid te geven aan het onderzoek en om informatie- en kennisuitwisseling te bevorderen. Hoofdbestanddeel van de internetpagina zijn de onderzoeksresultaten, die naar onderwerp zijn ingedeeld. Meer gedetailleerde informatie is te vinden in

de samenvattingen van de rapporten die opgehaald kunnen worden. Verder zijn onder meer een algemene beschrijving van de Maas, beleids- en beheersaspecten, natuurontwikkelingsprojecten op de internetpagina te vinden. Ook is er een plek om reacties te geven.

VERHEGGEN, L., 2002. HAZELMUISINVENTARISATIE 2001. Een onderzoek naar de verspreiding van nesten in actuele en potentiële leefgebieden in Zuid-Limburg. 104 pp. VZZ-rapport 2001.31. Vereniging voor Zoogdierkunde en Zoogdierbescherming, Arnhem & Natuurbalans-Limes Divergens, Nijmegen. In opdracht van de Expertisecentrum van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Wageningen. Te bestellen door overmaking van € 20,- (€ 15,- leden VZZ) + € 2,50 verzendkosten op bankrekeningnummer 203737 t.n.v. Penningmeester VZZ. Vermeldt hierbij de titel en uw naam en adresgegevens. Meer informatie op internetpagina: www.vzz.nl, of via e-mail: zoogdier@vzz.nl en tel. 026-3705318. Het rapport is ook in te zien in de bibliotheek van het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

Sinds 1997 worden op kleine schaal en sinds 2000

op meer structurele schaal noodmaatregelen uitgevoerd om de kernleefgebieden van de Hazelmuis in Zuid-Limburg veilig te stellen. Het ontbrak echter aan een actueel overzicht van het gehele potentiële leefgebied. Daarom is in 2001 een inventarisatie

uitgevoerd met als doel meer informatie te verzamelen over de status van de soort en de begrenzing van het actuele leefgebied. In totaal zijn 41 telgebieden onderzocht waarin de laatste 10-15 jaar Hazelmuisen zijn waargenomen of waar nog goede potenties voor de soort aanwezig waren. In 2001 zijn in totaal 237 nesten gevonden, waarvan in 38 daadwerkelijk Hazelmuisen zijn gevonden. De tellingen bevestigen een achteruitgang van de soort en de status als *bedreigd* op de Rode Lijst. Het rapport behandelt onder meer de historische verspreiding van de soort, de beschrijving van de telgebieden en de onderzoeksmethode. Verder gaat het in op de verspreiding in 2001. Het rapport sluit af met een prioritering in aandachtsgebieden voor noodmaatregelen en aanbevelingen voor vervolgonderzoek. De resultaten zullen worden meegenomen in het Beschermingsplan Hazelmuis dat momenteel wordt opgesteld.